

Stříbrné doly Tábor-Horky-Větrovy

tābor

Rožmberkové, významní těžaři na Táborských Horách

Rosenberger, signifikante Bergbauleute auf den Bergen von Tábor

Bc. Marek Švadlena, Ing. Jan Komzák

Historie rožmberské těžby

Práce na „schurfu“

"Jižní Čechy jsou dnes z hlediska cestovního ruchu vžitým marketingovým pojmem. Můžeme se ptát na důvody a můžeme se je pokusit nalézt v dědictví minulosti. V roce 1169 se tu z ničeho nic vynořuje záhadný a zajímavý muž Vítek. Přišel z malé osady Prčice. Záhadou je, že tento neznámý zeman z malé vísky oplývá bohatstvím a je mu dána k dispozici téměř čtvrtina království, jeho zásluhy musely být mimořádné. Svým pěti synům rozdává erby v podobě různě zbarvené plané pětিলisté růže.

Jihočeská krajina, močalovitá, v této době dokonce nazývaná prokletá, tak hostí mocný rod, který od Vítka III. (? - 1259) se nazývá Rožmberkové. Z rodu pocházeli přední státníci, literáti, církevní hodnostáři, mecenáši umění a kultury a především prozíraví hospodáři. Angažovali geniálního stavitele Jakuba Krčína z Jelčan a ten propojil celé zamokřené prostory vodní soustavou rybníků, průplavů a kanálů, které se dodnes hospodářsky i sportovně využívají. Byli velkými pozemkovými vlastníky s rozsáhlými lesy i loukami a rybníky. Rožmberkům velmi záleželo na tom, aby na jejich panství bylo rozvíjeno a podporováno také hornictví. Soustředili se nejen

na dobývání stříbra a těžbu tuhy, ale i na rýžování zlata, což trvalo po celé 16. století. Těžilo se v hornických podnicích, sice nevelkých, ale četných.

Pálení stříbra v 16. století

Předností rožmberských dolů byly dokonalejší technologie při tavbě stříbra. Měli lepší tavební pece, díky žáruvzdorné tuhové keramice, která se na Krumlově vyráběla. Byli ve styku s předními báňskými odborníky, mezi které patřil vynikající Lazar Ecker (1528 - 1594), přední evropský odborník na tavbu kovů a zkušený průběř.

I přes chudší ložiska tak byla dosahována vyšší výtěžnost stříbra. Vzmáhající se výroba stříbra v jižních Čechách umožnila císaři Maxmiliánu II. roku 1569 v Budějovicích založit mincovnu. Rožmberkům byla dobře známá rudonosná oblast ve zlomovém systému probíhající od východního okolí Prahy, přes Tábor a Budějovice až do Rakouska, tedy tzv. Blanická brázda. Její zrudnění obsahovalo stříbro (Ag), olovo (Pb), měď (Cu), zinek (Zn) a zlato (Au).

Znak Maxmiliána II.

Na potvrzených dávných nálezích se rožmberští angažovali v 16. století hlavně v Horách Ratibořských, Horách Tábořských, Rudolfově a v dolech krumlovských. Rožmberští sousedili také s pozemky královského horního města Tábor na jih od osady Horky.

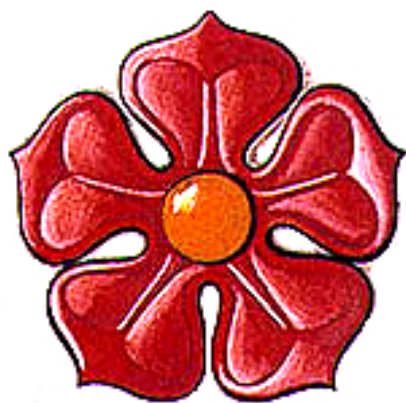
Jednalo se o panství Želečské, které koupili i s devatenácti vesnicemi od rytíře Oldřicha Španovského. Hranice jsou patrné na přiložené mapě. Bylo na něm několik šachet hloubených snad ve 13. století a také celá řada průzkumných jam, které byly done dávna využívány jako zdroj kamene, jež měl načervenalou barvu.

Těsně pod zmíněnou hranicí, blíže k městu Tábor, se začala obnovovat těžba stříbra na starých opuštěných dolech (začátek 16. století). Propadlá dědičná štolá (Božidůlní) i šachty vyžadovaly velké náklady. Ustavené těžarstvo se obracelo prostřednictvím

vrchního hormistra Neumanna na císaře Ferdinanda I. v roce 1540 o podporu a uvádí se, že těžba probíhá i na pozemcích pánů z Rožmberka.

Doly prohlédl Adam Hulsen von Goldperk, odborník na těžbu, a podává optimistické zprávy: mají tu žentour na čerpání vody, pořídili kolo ke stoupám, kterými se drtila ruda. Muselo se zřejmě jednat o vodní kolo, a to by znamenalo, že byl v provozu Hutákovský mlýn na Lužnici.

Rožmberská růže

Pece však chyběly, byly postaveny až v roce 1566. Tato, pro Tábor nezvyklá aktivita, přinesla i jiné události. "... táborští havěři rádi právali se s měšťany a vůkolními sedláky, přičemž platilo se zdravím i životem. Roku 1553 sbili někteří kverci na Táboře havěře. Roku 1556 zase zpráva, že havěři bili se se sedláky, z trhu se vracejícími, z nichž tři zabiti, pět havěřů že raněno. Téhož roku zabít ještě jeden sedlák a svedena bitva za mostem u lesa Pintovky, při kteréž seči i na rychtáře městského havěři kordy se třeli." (Zikmund Winter, 1892).

Hned v dalším roce, 22. května 1557, nařizuje císař Ferdinand I. Habsburský urovnat spor mezi těžaři na šlechtické (rozuměj rožmberské

a královské) půdě. Aby spory byly srovnány, ustavuje arcivévoda Ferdinand za hormistra Mayerhoffera z Mayerhoffu s působností pro Hory Tábořské a Ratibořské. Náš hormistr se však již v roce 1558 musel zodpovídat městské radě v Táboře z pustošení lesa Pintovky. Nešťastného roku 1559 vypukl v Táboře velký požár, jemuž část města podlehla. Hormistr prodal svůj dům a z Tábora odešel. Městský písař zapsal: „po ohni s pánembohem se odebral“.

To vše oslabilo měšťanské těžařstvo, ale k této situaci přispěla také celá řada nesrovnalostí, které se vyskytly s dodávkou stříbra do Prahy. Na dole totiž nebyla váha. Ta byla koupena až po nařízení ze dne 6. ledna 1571. To vše se zájmem sledovali rožmberští, kteří zatím stále byli sice významnými, ale jen řadovými těžaři na Horách Tábořských. Platili příspěvek (cupus), jak je zaznamenáno v treboňském archivu a činil 50 kop, 15 grejcarů a 2 centy. Pan Vilém z Rožmberka chtěl tábořské doly koupit, jak

vysvítá z dopisu arciknížete Ferdinanda císaři Maxmiliánovi II. ze dne 23. ledna 1561. Šlo mu o volný vývoz rudy z těchto dolů a povoleno to nebylo.

A královská komora pro upevnění situace na dole v roce 1562 potvrdila těžařům privilegia a zmírnila desátek. To však už zchudlé těžaře na nohy nepostavilo. Potvrzuje to i Lazar Ecker, který 6. června 1586 kontroloval doly v Táboře a Hlasivě. Radí vrchnosti, že nejlépe by bylo dát dolům svobodu, čili prodat. Dalších rad již nebylo, protože v roce 1594 zemřel.

Císař Rudolf II. se 1. června 1593 obrátil na Petra Voka z Rožmberka a připomíná, že již jeho bratrovi, Vilémovi z Rožmberka a jeho dědicům slíbil, že mohou nakupovat stříbrnou rudu z tábořských dolů, s podmínkou, že budou vydržovat hormistra v Táboře na svoji útratu. Nebylo však komu platit, neboť tábořský hormistr Konrád Bayer předčasně zemřel. V listopadu roku 1595 předkládá Petr Vok plán, který píše vlastní rukou královské

Letecký pohled na Stříbrnou naučnou stezku mezi Tábořem, Horkami a Větrovy

komoře: „... že úřad ten v Táboře dosud žádnému jinému poručen není.“ Navrhuje svěřit táborské doly svému hormistrovi rožmberskému Maximiliánovi Hokhelnofferovi. Nesvěřili. Chybu udělali, a důl uzavřeli roku 1599. Zřejmě se obávali expanze Rožmberků do teritoria královského města Tábor.

Na vedlejším dole, v Horách Ratibořských, si však Rožmberci vedli velmi dobře. V roce 1611 však smrtí Petra Voka rod rožmberský končí pout' po dějinách Českého království. Tím se i uzavírá jejich snaha ovládnout Hory Táborské. Hrabě Kašpar Šternberg (1761 - 1838), známý přírodovědec, přibližně

spočítal produkci stříbra z dolů Ratibořických a Táborských v letech 1515 až 1610 na 96 tisíc hřiven stříbra (v přepočtu 27 tun). A odhad pro samotné táborské doly je 6 tun. Nakonec, asi málokdo ze současných obyvatel tušil, že se Rožmberští páni o ovládnutí táborských hor pokoušeli.

Zimní pohled na brázdu rozdělující bývalé rožmberské panství a pozemky města Tábora, současně pohled od severu na Větrovy

Geschichte des Rosenbergers Silberwerk

Die Bürger von Tábor sind auf deren Hussitengeschichte sehr stolz, sodass ihrer Meinung nach alle anderen Sehenswerte der Stadt sowie deren Umgebung fast unwichtig sind.

Aber unweit von Tábor hat man fast 600 Jahre lang Silber gefördert. Die Silbergruben hat man nämlich „Berge von Tábor“ genannt. Tábor hat schliesslich königliche sowie Bergbaurechte erhalten. In Tábor gab es alles, was zum Bergbauwesen gehört: ein 2km langer Entwässerungs-Erbstollen (endet beim heutigen Hotel Lázně in Čelkovice, ehemaligen Stadtbad), Lüftungsstollen, Erzverarbeitungs-mühle, ein Netz von

Stollen und Schächten. Heute hätte kaum jemand geglaubt, dass dieses grosse Werk sich in der Reichweite der hussitischen Stadt befand und dass die heutige ruhige kleine Gemeinde von Bergleuten und Silberbergwerkspezialisten bewohnt worden war.

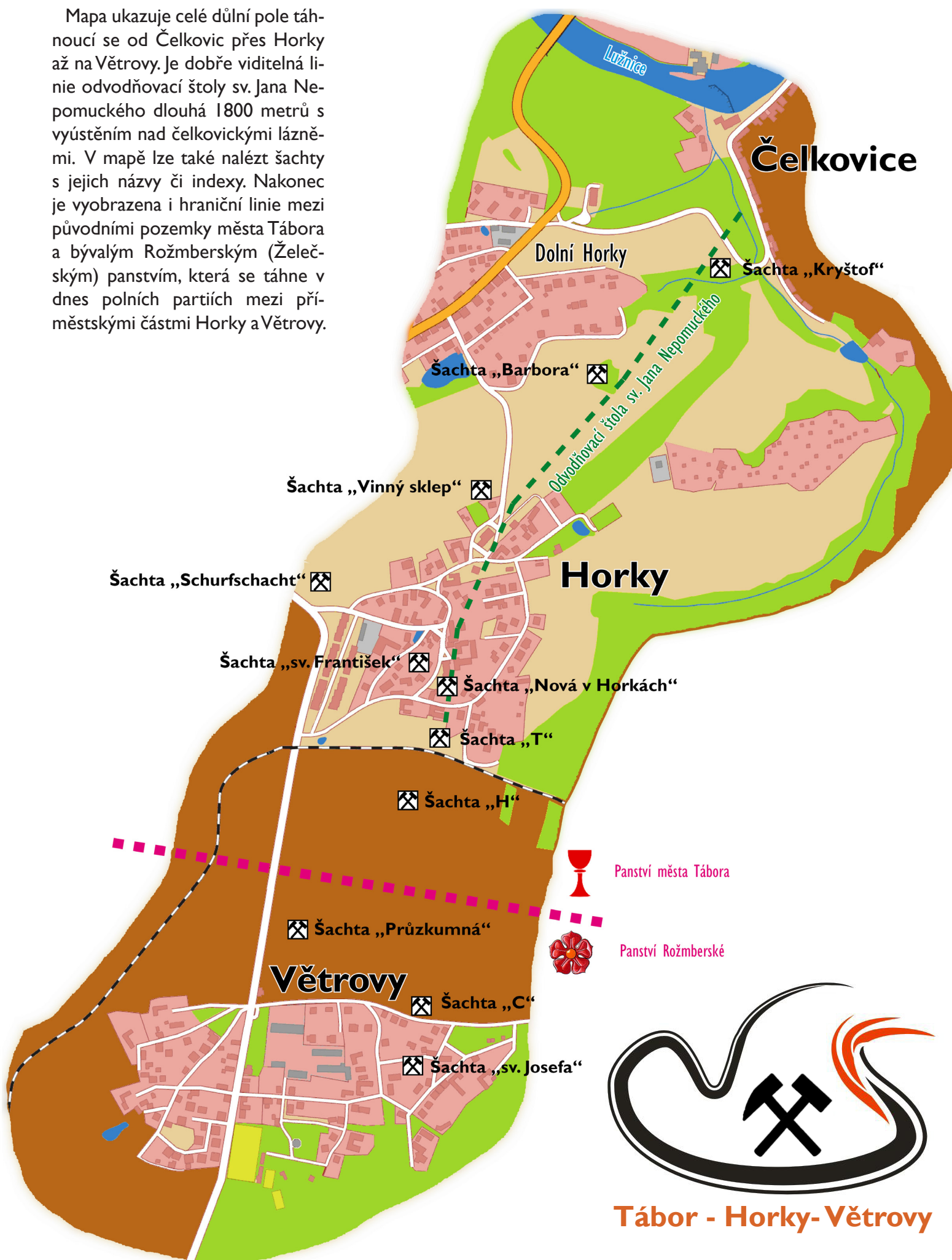
Diese ein wenig geheimnisvolle Geschichte ist der Erinnerung wert, obwohl sie vielleicht scheint, von der Zeit verweht zu sein. Noch eine Geschichte ist mit Silberbau verbunden: Südlich von Tábor befand sich das Herrschaftsgut von Želeč, das dem Rosenberger-Adel gehörte und wo ebenfalls Silber gefördert wurde. Das ganze 16. Jahrhundert lang bemühten sich

die Rosenberger, die ganze Fundstätte zu beherrschen, d.h. auch die von Tábor. Darauf deutet auch ihre reichhaltige Korrespondenz: Vilém von Rožmberk sowie Petr Vok haben über ihre Bemühungen, die Bergwerke von Tábor zu beherrschen, den Kaisern Maximilian, Ferdinand und Rudolf geschrieben.

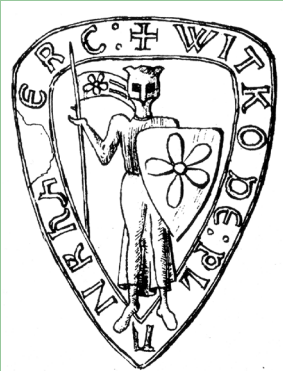
Die Rosenberger gehörten zu bedeutenden Förderern, aber es gab mehrere solche. Es ist auch im Wittingauer Stadtarchiv vermerkt, dass sie einen Bergwerkbzuschuss bezahlten. Die Kaisermacht hatte Befürchtungen vor der Expansion des Rosenberger Adels und daher kam es nie zu deren Übernahme der Bergwerke.

Mapa Hor Táborských

Mapa ukazuje celé důlní pole táhnoucí se od Čelkovic přes Horky až na Větrovy. Je dobře viditelná linie odvodňovací štoly sv. Jana Nepomuckého dlouhá 1800 metrů s vyústěním nad čelkovickými lázněmi. V mapě lze také nalézt šachty s jejich názvy či indexy. Nakonec je vyobrazena i hraniční linie mezi původními pozemky města Tábora a bývalým Rožmberským (Želečským) panstvím, která se táhne v dnes polních partiích mezi příměstskými částmi Horky a Větrovy.

Významní u rožmberské těžby

Vítek z Prčice

Zakladatel rodu Vítkovců, žil ?-1194. V roce 1165 se uvádí jako nejvyšší číšník českého krále Vladislava I. Měl pět synů, kteří založili panství Krumlov, Rožmberk, Jindřichův Hradec, Landštejn, Stráž a Sezimovo Ústí.

Maxmilián II.

Vládl 1574-1576, byl to panovník mírný a snášenlivý, ale z obav před papežem nechtěl ve vlastních zemích připustit náboženskou svobodu. Roku 1575 ústně schvaluje tzv. českou konfesi. V důsledku to značí, že poddaní nemuseli být stejného vyznání jako jejich vrchnost.

Petr Vok

Petr Vok z Rožmberka žil 1539-1611. Vyrůstal ve stínu svého staršího bratra Viléma z Rožmberka, správy rožmberského majetku se tedy ujal až po Vilémově smrti roku 1592. Roku 1601 prodává Krumlovský zámek císaři Rudolfu II., neboť byl zadlužen. Tento poslední Rožmberk zemřel ve své rezidenci v Třeboni.

Ferdinand I.

Vládl 1526-1574, byl rakouským arcivévodou, pak získal korunu českou, a následně i uherskou. Roku 1527 zřídil centrální dvorské úřady ve Vídni, kterým byly podřízena česká komora v Praze. Roku 1547 následkem nezdařeného odboje nekatolických stavů dochází k Ferdinandově intervenci a města ztrácí část svých privilegií. Roku 1556 se stává i římským císařem.

Vilém z Rožmberka

Žil 1535-1592. Patřil mezi nejvýznamnější představitele rodu, do politického života vstoupil záhy, neboť ve svých 16 letech se ujal správy rodového majetku. Za rezidenční sídlo si zvolil českokrumlovský hrad. Dbal o hospodářský rozvoj panství.

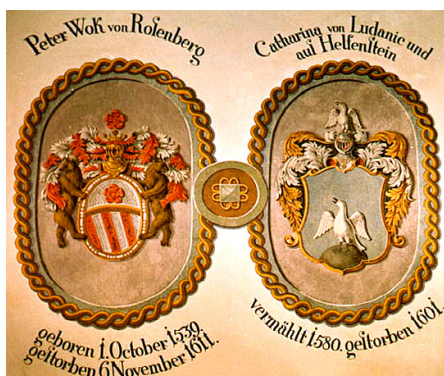

Rudolf II.

Vládl 1576-1611. Za své hlavní město si zvolil Prahu a Pražský hrad se stal skvělým evropským centrem vědy a umění. Za jeho vlády došlo v Čechách k otevřenému nástupu proti reformaci. Byl posledním Habsburským panovníkem, který sídlil v Praze.

Konec pánů z Rožmberka

I nejvýznamnější rody se musí podrobit prostému lidskému zákonu. Roku 1611 Rožmberkové vymřeli, důvodem byla absence potomstva. Starší z bratrů, Vilém z Rožmberka byl celkem čtyřikrát ženat, ale ani z jednoho manželství se nedočkal potomka. Taktéž jeho mladší bratr Petr Vok, který měl jediné manželství

Zleva: erb P.Voka, erb Kateřiny z Ludanic

s Kateřinou z Ludanic, nezplodil žádného potomka a působení Rožmberského rodu skončilo.

Dnes se již můžeme jen domnívat, jak by pokračovala expanze rožmberských na táborské Hory, kdyby na těchto stříbrných ložiscích byl uplatněn jejich „řád“ (soubor nařízení) a pokud by nedošlo k jejich vymření.

Bc. Marek Švadlena, Ing. Jan Komzák. Rožmberkové, významní těžaři na Táborských Horách (Rosenberger, signifikante Bergbauleute auf den Bergen von Tábor). První vydání. Tábor: Vydavatelství nadačního fondu Táborského soukromého gymnázia, 2011. 6 str. ISBN 978-80-254-9594-0.

S podporou města Tábora. Všechna práva vyhrazena.